

**Zmluvná pokuta v pracovnom práve?
Krátke zamyslenie sa nad dohodou o peňažnej
náhrade v § 62 ods. 8 a § 83a ods. 5
Zákonníka práce¹**

**Contractual Penalty in Labour Law?
A Brief Reflection on the Agreement on Monetary
Compensation in Paragraph 62(8) and Paragraph 83a(5)
of the Labour Code**

Veronika Zoričáková

Abstract: *In the paper, the author deals with the issue of a contractual penalty in labour relations, while the reason for reopening this issue was the ongoing unclear nature of the agreement on monetary compensation in the provision of § 62 paragraph 8 and § 83a paragraph 5 of the Slovak Labour Code. After a theoretical introduction to the contractual penalty, its nature, functions and relationship to liability for damage under civil law and commercial law, she concludes that monetary compensation agreements, in fact, are contractual penalty agreements. However, they are characterized by peculiarities that affect the potential relationship of the general civilian regulation of the contractual penalty, especially in terms of the relationship of monetary compensation and liability for damage caused by violation of the same obligation and the moderating right of the court. In conclusions, she briefly formulates possible future relation between the Slovak Civil Code and the Slovak Commercial Code and she agrees with the need to set up full subsidiarity of the Civil Code to the Labour Code.*

Key Words: *Labour Law; Contractual Penalty; Damages; Sanction; Damage Compensation; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Autorka sa v príspevku zaoberá problematikou zmluvnej pokuty v pracovnoprávných vzťahoch, pričom podnetom pre znovuotvorenie tejto otázky bol nevyjasnený charakter dohody o peňažnej náhrade v ustanove-*

¹ Príspevok je súčasťou riešenia výskumného projektu financovaného Agentúrou na podporu výskumu a vývoja č. APVV-18-0443 s názvom „Prieniky pracovného práva do iných odvetví súkromného práva (a vice versa)“, zodpovedný riešiteľ prof. JUDr. Mgr. Andrea Olšovská, PhD.

niach § 62 ods. 8 a § 83a ods. 5 slovenského Zákonníka práce. Po teoretickom úvode o zmluvnej pokute, jej povahe, funkciách a vzťahu k zodpovednosti za škodu podľa občianskeho práva a obchodného práva tak dospieva k záveru, že dohody o peňažnej náhrade sú dohodami o zmluvnej pokute. Vyznačujú sa však osobitosťami, ktoré majú vplyv na potenciálny vzťah všeobecnej civilistickej úpravy zmluvnej pokuty, najmä čo do prevzatia riešenia vzťahu peňažnej náhrady a spôsobenej škody porušením tej istej povinnosti, ako aj moderačného práva súdu. V závere v krátkosti formuluje možné budúce nastavenie slovenského Občianskeho zákonníka a slovenského Obchodného zákonníka a prikláňa sa k názoru o potrebe ukotvenia plnej subsidiarity Občianskeho zákonníka k Zákonníku práce.

Kľúčové slová: Pracovné právo; zmluvná pokuta; náhrada škody; sankcia; kompenzácia ujmy; Slovenská republika.

Úvod

Uzavretý výpočet zabezpečovacích prostriedkov v Zákonníku práce² v pracovnoprávných vzťahoch nedovoľuje využiť stranám pracovnej zmluvy alebo dohody niektorý zo zabezpečovacích mechanizmov civilného práva, ak ho Zákonník práce v § 20 priamo nepredpokladá. Strany pracovnej zmluvy alebo dohody tak na zabezpečenie nárokov plynúcich z ich vzájomného vzťahu môžu využiť len pomerne obmedzený okruh prostriedkov zabezpečenia a vybrať si medzi ručením, dohodou o zrážkach zo mzdy alebo zriadením záložného práva (§ 20 ods. 1 Zákonníka práce). Tiež vzhľadom na podstatne viac rigidné nastavenie podmienok, za ktorých môžu strany zabezpečenie nároku dohodnúť (narýchlo spoločne iba jednostrannú možnosť zriadenia záložného práva, keď podľa súčasného stavu záložným právom nie je možné zabezpečiť nárok zamestnanca voči zamestnávateľovi, obmedzený druh zálohu iba na nehnuteľnosť, ktorú vlastní zamestnanec, či úzko vymedzený okruh pohľadávok, ktoré sú spôsobilé zabezpečenia), je súčasné nastavenie pracovnoprávného východiska veľmi málo plastické.

Hoci § 20 Zákonníka práce nedovoľuje stranám pracovnoprávných zmlúv a dohôd dohodnúť si zmluvnú pokutu (z dôvodov, ktoré budeme podrobnejšie rozoberať nižšie), Zákonník práce predsa len na dvoch miestach počíta s možnosťou dohodnúť si so zamestnancom peňažnú

² Bližšie pozri Zákon č. 311/2001 Z.z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákonník práce“).

náhradu v prípade, ak z jeho strany dôjde k porušeniu v dohode vymedzenej povinnosti. Prvým prípadom je úprava v § 62 ods. 8 Zákonníka práce, kde Zákonník práce predpokladá dohodu medzi zamestnancom a zamestnávateľom o peňažnej náhrade, ktorú musí zamestnanec zaplatiť v prípade, ak u zamestnávateľa nezotrvá počas plynutia celej výpovednej doby. Druhou situáciou, kedy sa môže zamestnávateľ so zamestnancom na takejto peňažnej náhrade dohodnúť, je prípad predpokladaný v § 83a ods. 5 Zákonníka práce. Zamestnávateľ môže od zamestnanca vyžadovať zaplatenie peňažnej sumy, ak zamestnanec poruší záväzok plynúci pre neho z konkurenčnej doložky a v rozpore s ňou v dohodnutej dobe vykonáva konkurenčnú činnosť vo vzťahu k činnosti svojho, už bývalého zamestnávateľa. Aj keď ani v jednom z uvedených dvoch prípadov Zákonník práce nehovorí o zmluvnej pokute, už pri letmom pohľade do zákona a konštrukcie tohto záhadného inštitútu sa nedá prehliadnúť jeho nápadná podobnosť so zmluvnou pokutou občianskeho práva a obchodného práva. Cieľom nášho príspevku bude po krátkom úvode o zmluvnej pokute všeobecne, jej funkciách a špecifikách zamyslieť sa nad vzťahom všeobecnej úpravy zmluvnej pokuty a dohody o peňažnej náhrade v Zákonníku práce. Následne porovnáme súčasný právny stav s rekodifikovanou úpravou českého súkromného práva a pozrieme sa na to, či nový český Občianský zákoník³ priniesol materiálnu zmenu pre vzťah tamojšieho civilného práva a pracovného práva, s dôrazom na zabezpečovacie prostriedky, a osobitne zmluvnú pokutu. Na podklade týchto zistení sa v závere pokúsime formulovať návrhy pre budúcu rekodifikáciu slovenského súkromného práva a vzťahu občianskeho práva a pracovného práva.

1 K zmluvnej pokute všeobecne

Zmluvnou pokutou ako jedným zo zabezpečovacích prostriedkov občianskeho práva a aj obchodného práva sa veriteľova pohľadávka zabezpečuje tým spôsobom, že sa s dlžníkom písomne dohodne na zaplatení určitej čiastky v prípade, ak dôjde k porušeniu primárnej – zabezpečovanej povinnosti. Právnym základom pre zriadenie zmluvnej pokuty je preto – podobne, ako pri ostatných zabezpečovacích prostriedkoch – dohoda medzi veriteľom a dlžníkom.

³ Bližšie pozri *Zákon č. 89/2012 Sb. Občianský zákoník, ve znění pozdějších předpisů* (ďalej len „Občianský zákoník“).

Občianskym zákonníkom⁴ ani Obchodným zákonníkom⁵ nie je nijakým spôsobom obmedzené či limitované, aký druh povinnosti môže byť zmluvnou pokutou zabezpečený; formulácia a konštrukcia je ponechaná na voľnej úvahe zmluvných strán. Zabezpečenou môže byť povinnosť k peňažnému alebo nepeňažnému plneniu, zabezpečovanou môže byť jedna alebo niekoľko povinností plynúcich zo zmluvy medzi nimi (vzhľadom na konsenzuálny charakter dohody o zmluvnej pokute je málo pravdepodobné, že si veriteľ a dlžník zabezpečia splnenie takej povinnosti, ktorá by mala zákonný, a nie zmluvný charakter; vylúčené to však nie je a v teoretickej rovine tak možno počítat aj s variantom, v ktorom dôjde k dohode aj vo vzťahu k splneniu niektorej zo zákonných povinností – muselo by ísť však o takú povinnosť, ktorá nie je súčasťou ich zmluvného záväzku).

Okrem toho, že je zmluvná pokuta zo svojej povahy akcesorickou, tak, ako väčšina ostatných foriem zabezpečenia (povinnosť uhradiť zmluvnú pokutu je naviazaná na existenciu a trvanie zabezpečovanej povinnosti; ak hlavná povinnosť zanikne napríklad splnením, neostáva aplikačný priestor pre uplatnenie zmluvnej pokuty a potenciálna povinnosť uhradiť ju tým zaniká spolu s hlavnou povinnosťou), jej špecifikom a súčasne odlišujúcim kritériom od ostatných prostriedkov je skutočnosť, že splnením záväzku zo zmluvnej pokuty nedochádza k uspokojeniu hlavnej pohľadávky veriteľa. Práve kvôli tomuto charakteru zmluvnej pokuty, ktorá nespôsobuje zánik – a tým uspokojenie hlavnej zabezpečovanej pohľadávky (ak nie je dohodnuté niečo iné), ale dlžník musí nad splnenie hlavnej povinnosti uhradiť veriteľovi ešte sumu zodpovedajúcu zmluvnej pokute (zmluvná pokuta však môže byť dohodnutá aj ako nepeňažné plnenie; dispozitívna právna úprava takémuto dojednaniu nebráni),⁶ sa pri zmluvnej pokute zdôrazňuje jej penalizačná, inými slovami, sankčná funkcia.⁷ Pravdepodobne z tohto dôvodu má zmluvná pokuta v pracovnom páve, povedané s určitým nadsadením, pomerne zlú povest', lebo sa potenciálne uplatňovanie inštitútu vníma primárne a izolovane ako mož-

⁴ Bližšie pozri *Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov* (ďalej len „Občiansky zákonník“).

⁵ Bližšie pozri *Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov* (ďalej len „Obchodný zákonník“).

⁶ Ten istý záver sa uplatní v obchodnom práve, ako aj v občianskom práve. Bližšie pozri OVEČKOVÁ, O. et al. *Obchodný zákonník: Veľký komentár: Zväzok I: (§ 1 až 260)*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 190. ISBN 978-80-8168-573-6.

⁷ Bližšie pozri OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta*. 2. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 47. ISBN 978-80-8078-386-0.

ný nástroj pokutovania zamestnanca, čo by otváralo cestu k zastrašovaniu zamestnanca jeho zamestnávateľom.⁸ Obávaná hrozba pokutovania zamestnanca zmluvnými pokutami, chtiac-nechtiac, evokuje nazeranie na inštitút ako predovšetkým na prostriedok sankcionovania, podobne, ako to robí trestné právo či administratívne právo formou pokút. Ak by však zmluvná pokuta skutočne sledovala primárne cieľ trestať jeden zo subjektov, len ťažko by sa dala jej existencia v súkromnoprávných odvetviach zdôvodniť, a najmä obhájiť, a nájsť si tak cestu do Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka, keďže trestajúca funkcia v zásade akéhokoľvek inštitútu je súkromnému právu cudzia.⁹ Hoci sa zmluvná pokuta zvykne uvádzať ako výnimka z uvedeného pravidla, skúsime sa v najbližších častiach podrobnejšie pozrieť na jej funkcie a spraviť čiastkový záver k tomu, či je trestanie za nesplnenie povinnosti skutočne hlavnou funkciou zmluvnej pokuty, alebo jej podstatu tvorí dosiahnutie primárne iných cieľov.

1.1 Funkcie zmluvnej pokuty

Dohoda medzi veriteľom a dlžníkom o dodatočnom plnení (či už peňažnom alebo nepeňažnom) v prípade porušenia jeho povinnosti v prvom rade motivuje dlžníka k včasnému, úplnému a riadnemu splneniu svojej povinnosti. *Motivačná funkcia* zmluvnej pokuty v skratke spočíva v tom, že dlžníka odrádza od porušenia zmluvy,¹⁰ vďaka čomu sa šance veriteľa na riadne zmluvné plnenie zvyšujú. V tejto súvislosti sa v zásade v rovnakom význame spomína *preventívna funkcia* zmluvnej pokuty spočívajúca v skutočnosti, že dlžníka „preventívne núti“ k splneniu zabezpečovanej povinnosti.¹¹ Motivačná funkcia a preventívna funkcia svojím účinkom tak splývajú do jednej; pre účely nášho textu budeme ďalej pracovať s motivačným účinkom pokuty.

⁸ Pozri napríklad DOLOBÁČ, M. *Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2017, s. 160. ISBN 978-80-8152-574-2.

⁹ Bližšie pozri LUBY, Š. *Prevenca a zodpovednosť v občianskom práve: Zväzok I*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958, s. 48.

¹⁰ Bližšie pozri J. ŠILHÁN v BEJČEK, J., J. ŠILHÁN, et al. *Obchodní smlouvy: Závazky v podnikání*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 156. ISBN 978-80-7400-574-9.

¹¹ Bližšie pozri OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta*. 2. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 45. ISBN 978-80-8078-386-0.

O zabezpečovacej funkcii zmluvnej pokuty sa prirodzene hovorí preto, lebo pokuta je zaradená do systému prostriedkov zabezpečenia.¹² Bez diskusie platí, že sa dohodou o zmluvnej pokute postavenie veriteľa o poznanie zlepšuje tým, že mu v prípade nesplnenia zmluvy nielenže naďalej patrí právo na riadne zmluvné plnenie, ale má nad to právo ešte na ďalšie dohodnuté peňažné plnenie, respektíve nepeňažné plnenie. Čo sa však typicky so zabezpečovacou funkciou spája a pri zmluvnej pokute *absentuje*, je jej *uhradzovacia funkcia*. Pri v zásade akomkoľvek inom type zabezpečenia (okrem uznania dlhu) je najväčšou výhodou a súčasne dôvodom, prečo veritelia po zabezpečení siahajú, možnosť dospieť k náhradnému uspokojeniu pohľadávky alebo jej časti alternatívnym spôsobom (speňaním zálohu, zrážkami zo mzdy, úhradou plnenia ručiteľom alebo prostredníctvom bankovej záruky, a tak ďalej). Uvedenú výhodu však zmluvná pokuta veriteľovi neposkytuje (kvôli absencii uhradzovacej funkcie sa, koniec koncov, ani v novom českom súkromnom práve zmluvná pokuta neuvádza ako prostriedok zabezpečenia, ale ako spôsob „utvrdenia dlhu“), a tak sa možno oprávnené pýtať, v čom – okrem už spomenutej motivačnej funkcie a jej posilnenej pozície vďaka novému právu na ďalšie plnenie – je vlastne zmluvná pokuta vo vzťahu k zabezpečovanej povinnosti výhodná.

Hlavná výhoda zmluvnej pokuty spočíva v skutočnosti, že vďaka východiskovému nastaveniu dispozitívnej úpravy tak v Občianskom zákonníku, ako aj Obchodnom zákonníku plní funkciu tzv. *paušalizovanej náhrady škody*. Paušalizovanej preto, lebo dohodnutá čiastka v sebe konzumuje právo na náhradu škody spôsobenej porušením zabezpečenej povinnosti. Pre veriteľa to znamená, že pre uplatnenie náhrady škody nemusí preukazovať, v akej výške mu škoda vznikla, ani v čom spočívala, čím sa vyhne prípadnej dôkaznej núdzi (nemusí nákladným a často zdĺhavým a procesne náročným spôsobom preukazovať, v čom všetkom mu bola škoda spôsobená tým, že dlžník porušil svoju povinnosť, napríklad dodať objednaný tovar načas – od zistenia omeškania, po náklady na urgovanie a výzvy dlžníkovi až po alternatívne zabezpečenie splnenia povinnosti, často s väčšími ťažkosťami a za vyšších vstupných nákladov) a komplikáciám spojeným s preukazovaním ostatných predpokladov a prvkov vzniku zodpovednosti dlžníka za škodu (kauzalita, prípadná mitigácia veriteľa, a tak ďalej; k zavineniu viac nižšie), čím sa významne

¹² Bližšie pozri OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta*. 2. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 46. ISBN 978-80-8078-386-0.

zjednoduší vymáhateľnosť kompenzácie.¹³ Nazdávame sa, že práve zmienená *reparačná funkcia*, respektíve *kompenzačná funkcia* zmluvnej pokuty je tou hybnou silou, ktorá veriteľ a najviac motivuje k využitiu tohto zabezpečovacieho prostriedku. Ak sa na inštitút pozrieme optikou už uvedeného a s určitou mierou odstupu, zistíme, že zmluvná pokuta *de facto* zabezpečuje viac potenciálny nárok na náhradu škody, ktorý môže porušením hlavnej zabezpečovanej povinnosti vzniknúť, než samotnú hlavnú povinnosť zo zmluvy.

V súvislosti so škodou je potrebné zmieniť aj jej potenciálnu *limitačnú funkciu*. Ak sa totiž veriteľ s dlžníkom nedohodne na inom, platí, že si nemôže uplatniť nárok na náhradu tej škody, ktorá nie je pokrytá sumou zmluvnej pokuty (§ 545 ods. 2 Občianskeho zákonníka). Vo výsledku tak veriteľ prichádza o časť nároku na náhradu spôsobenej škody, ak škoda prevýši dohodnutú zmluvnú pokutu, avšak výmenou za významne uľahčenú dôkaznú pozíciu voči dlžníkovi.

Konečne sa dostávame k pre zmluvnú pokutu príznačnej *sankčnej funkcii*. Označenie inštitútu, ako aj tradícia jeho výkladu v civilistickej, a je potrebné doplniť, že aj v pracovnej doktríne evokuje, že sankčná funkcia je jej primárnou funkciou. Žiada sa však zdôrazniť, že za východiskového zákonného nastavenia, kde sa zmluvná pokuta započítava na náhradu škody, sankčný prvok buď úplne absentuje (zmluvná pokuta nemusí, a často ani nebude pokrývať celú vzniknutú škodu), alebo je, popri reparačnej funkcii, druhoradá (dlžník musí uhradiť sumu zodpovedajúcu dohodnutej zmluvnej pokute, ktorá v sebe konzumuje celý nárok na náhradu vzniknutej škody, a ešte „niečo navyše“). Veriteľ pri dojednaní výšky zmluvnej pokuty častokrát nemusí mať ambíciu a sledovať cieľ uplatňovať si touto cestou sumu nad rámec spôsobenej škody, a to z jednoduchého dôvodu – v čase dojednania nevie vopred s presnosťou odhadnúť, škoda akého rozsahu vznikne a v čom všetkom bude spočívať. Navyše platí, že neprímerane vysokú zmluvnú pokutu môže stále dlžník žalobou napadnúť na súde (§ 545a Občianskeho zákonníka; § 301 Obchodného zákonníka) a žiadať jej zníženie (k tomu viac v ďalších častiach nášho príspevku). Rýdzo trestajúcu povahu má zmluvná pokuta len vtedy, ak sa v dohode veriteľ s dlžníkom odchýlia od dispozitívnej úpravy a veriteľ si bude môcť zmluvnú pokutu uplatňovať popri nároku na náhradu ško-

¹³ Bližšie pozri ŠILHÁN, J. *Náhrada škody v obchodných vzťahoch a možnosti její smluvní limitace*. 2. dopln. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 125. ISBN 978-80-7400-393-6.

dy.¹⁴ Ani Občiansky zákonník, ani Obchodný zákonník však s primárne sankčnou pokutou v dispozitívnej východzej rovine nerátajú, iba stranám, rešpektujúc šírku zmluvnej autonómie, odchyľne dojednanie nezakazujú. Vzhľadom na oveľa viac prítomnú reparačnú funkciu než sankčnú funkciu sa žiada zdôrazniť jej zodpovednostný charakter¹⁵ a užší vzťah k zodpovednosti za škodu, než k pokutám v zmysle, v akom ich chápe verejné právo.

Nakoniec, zmluvná pokuta môže plniť tzv. terminačnú funkciu, ak sa strany dohodnú na variante, podľa ktorého uhradením sumy zmluvnej pokuty dôjde k zániku zabezpečenej povinnosti, a tým súčasne častokrát k celému záväzkovému vzťahu. Dlžník sa zaplatením vie fakticky vykúpiť z povinnosti plniť zabezpečovanú povinnosť;¹⁶ zmluvná pokuta tu vlastne plní funkciu odstupného (§ 497 Občianskeho zákonníka).¹⁷

1.2 Vzťah k náhrade škody, prostriedky ochrany dlžníka pred zmluvnou pokutou a jej neprimeranou výškou

Zhrňme, že hlavným cieľom použitia zmluvnej pokuty v zmluvných vzťahoch je jej reparačná funkcia vo vzťahu ku škode. Veriteľ a dlžník v dohode prostredníctvom jej výšky v podstate odhadujú predpokladanú výšku možnej škody vzniknutej v budúcnosti (hoci si to v čase dojednania ani nemusia uvedomovať), a zároveň – ak si nedohodnú inak – náhradu škody touto sumou limitujú. Zopakujme, že vďaka tomuto dojednaniu nebude uľahčená veriteľova pozícia primárne vo vzťahu k splneniu zabezpečenej hlavnej povinnosti, ale najmä vo vzťahu k spôsobenej škode, ktorej vznik, a ani výšku preukazovať nemusí. Čo však zo zodpovednostných predpokladov a pri zmluvnej pokute preukazovať musí, je, prirodzene, porušenie zabezpečenej povinnosti, a v občianskom práve tiež zavinenie (§ 545 ods. 3 Občianskeho zákonníka). Obchodnoprávna úprava

¹⁴ Bližšie pozri J. Šilhán v BEJČEK, J., J. ŠILHÁN, et al. *Obchodní smlouvy: Záväzky v podnikaní*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 156-157. ISBN 978-80-7400-574-9.

¹⁵ Bližšie pozri OVEČKOVÁ, O. Zmluvná pokuta v procese rekodifikácie súkromného práva (návrh novely Občianskeho zákonníka). *Právny obzor*. 2019, roč. 102, č. 2, s. 169. ISSN 0032-6984.

¹⁶ Bližšie pozri ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 392. ISBN 978-80-7400-544-2.

¹⁷ V teoretickej rovine vieme nájsť aj ďalšie, tu bližšie nespomenuté funkcie, no vzhľadom na skutočnosť, že tvoria viac-menej iba podkategóriu niektorej z hlavných funkcií zmluvnej pokuty, pre účely nášho príspevku ich nebudeme podrobnejšie rozoberať. K ostatným funkciám podrobnejšie pozri ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 391-393. ISBN 978-80-7400-544-2.

je v tomto ohľade nastavená inak; nielenže je zodpovednosť založená objektívne bez ohľadu na zavinenie, ale je dokonca nastavená prísnejšie než zodpovednosť za škodu tým, že sa povinnosti uhradiť zmluvnú pokutu dlžník nezbaví, ani keď budú naplnené okolnosti vylučujúce zodpovednosť (§ 300 Obchodného zákonníka).

Uvedený rozdiel sa zvykne zdôvodňovať tým, že prísnejšie nastavenie vzniku povinnosti uhradiť zmluvnú pokutu v obchodnom práve korešponduje s prísnejším nastavením vzťahov v podnikateľskom prostredí v porovnaní s občianskoprávnymi vzťahmi.¹⁸ Skôr sa však nazdávame, že rozdiel spočíva v rýdzo historických súvislostiach vzniku oboch zákonníkov; jednoducho nadväzujú na to (ako už bolo naznačené), ako je v nich nastavená zodpovednosť za škodu spôsobenú porušením zmluvnej povinnosti. Subjektívny princíp zodpovednosti za zmluvnú škodu (a tým nepriamo platiaci princíp tiež pre zmluvnú pokutu) je však v súčasnej dobe kritizovaný, pričom sa poukazuje na neudržateľnosť jednotnej úpravy zmluvných a mimozmluvných vzťahov čo do predpokladov vzniku zodpovednosti, a aj pre zmluvné občianskoprávne vzťahy je oveľa vhodnejším konceptom objektívna zodpovednosť za porušenie zmluvnej zodpovednosti.¹⁹ Koniec koncov, aj recentný návrh rekodifikácie záväzkov jednotne pre občianske vzťahy i obchodné vzťahy počítal s objektívnym princípom vzniku povinnosti uhradiť zmluvnú pokutu, čím kopíroval zodpovednosť za škodu spôsobenú porušením zmluvnej povinnosti.²⁰

Právna úprava však počíta aj so skutočnosťou, že veriteľ môže využiť svoju prípadnú silnejšiu negociačnú pozíciu alebo inú formu vplyvu na dlžníka či jeho nepozornosť a do zmluvy si presadí zmluvnú pokutu v neprimeranej výške. Neprimerane vysoká zmluvná pokuta však automaticky nespôsobuje neplatnosť dojednania, ale súd má v obchodnom práve

¹⁸ Bližšie pozri OVEČKOVÁ, O. Zmluvná pokuta v procese rekodifikácie súkromného práva (návrh novely Občianskeho zákonníka). *Právny obzor*. 2019, roč. 102, č. 2, s. 173. ISSN 0032-6984.

¹⁹ Bližšie pozri NOVOTNÁ, M. Jednotný civilný delikt alebo oddelené režimy zmluvnej a mimozmluvnej náhrady škody?. *Súkromné právo*. 2021, roč. 7, č. 6, s. 215-222. ISSN 1339-8652.

²⁰ Bližšie pozri OVEČKOVÁ, O. Zmluvná pokuta v procese rekodifikácie súkromného práva (návrh novely Občianskeho zákonníka). *Právny obzor*. 2019, roč. 102, č. 2, s. 171-175. ISSN 0032-6984. V poslednom znení rekodifikačného návrhu však zmluvná sankcia (ako nový prepracovaný inštitút vzniknutý na báze terajšieho chápania zmluvnej pokuty) nemala mať limitačný účinok vo vzťahu k spôsobenej škode. K tomu podrobnejšie pozri K. Csach v JURČOVÁ, M. et al. *Jednotný systém nesplnenia a prostriedkov nápravy: Návrh koncepcie a pravidiel (ustanovení) budúcej právnej úpravy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 93. ISBN 978-80-7502-327-8.

na návrh, v občianskom práve i bez návrhu,²¹ možnosť tzv. zmoderovať výšku zmluvnej pokuty na pre daný prípad spravodlivejšiu hranicu. Naskytá sa však otázka, čo vlastne znamená neprímerane vysoká zmluvná pokuta na to, aby mohol súd k moderácii vôbec pristúpiť. Pri prispôbovaní výšky a hľadania jej primeranosti súd nahliada na hodnotu a význam zabezpečovanej povinnosti (§ 545a Občianskeho zákonníka; § 301 Obchodného zákonníka), pričom aj tu je vzťah k spôsobenej škode veľmi výrazný. V civilnom spore súd musí prihliadnuť na výšku skutočne utrpenej škody, ktorá porušením povinnosti vznikla, a na to, o koľko vlastne výška pokuty presahuje spôsobenú škodu. V obchodnom spore je spojitosť so spôsobenou škodou nastavená trochu odlišne; súd v konaní *ex lege* nemôže znížiť výšku zmluvnej pokuty pod hranicu skutočne vzniknutej škody až do súdneho rozhodnutia o zmluvnej pokute (§ 301 prvá veta Obchodného zákonníka). I tu je primárne kompenzačná funkcia zmluvnej pokuty jasne viditeľná; skutočne utrpená škoda veriteľom pôsobí ako pomyselný mantinel pre moderačné oprávnenie. Zákonodarca úpravou v podstate hovorí – ak zmluvnú pokutu zmoderovať, tak len jej „sankčnú zložku“, respektíve jej časť, ktorá veriteľovi nebude pokrývať utrpenú škodu. Spor o zníženie neprímerane vysokej zmluvnej pokuty však pre veriteľa znamená určitú stratu výhody, ktorá mu na začiatku z dojednaní o pokute plynula a ktorá spočívala v jej spôsobilosti kompenzovať vzniknutú škodu aj bez potreby preukazovania. Ani v takomto spore, prirodzene, veriteľ preukazovať škodu a kvantifikovať jej presnú výšku nemusí, vystaví sa tým však riziku, že mu súd môže zmluvnú pokutu zmoderovať optikou záujmov veriteľa až neprímerane nízko, keďže jedinými kritériami moderácie budú len už spomenutá hodnota a význam hlavnej zabezpečovanej povinnosti.

Moderácia výšky zmluvnej pokuty súdom nevyhnutne vyvoláva otázku, aký má vzťah tento špeciálny prostriedok ochrany záujmov dlžníka s inými zákonnými prostriedkami ochrany. Môže byť dojednanie o zmluvnej pokute neplatné pre rozpor s dobrými mravmi, pre zneužitie práva či pre rozpor so zásadou poctivého obchodného styku? V minulosti sa dôvodilo, že vzťah osobitnej úpravy moderácie privysokej zmluvnej pokuty predstavuje *lex specialis* k všeobecnej úprave iných následkov (najmä neplatnosti), a ak dôvod pomyselnej neplatnosti spočíval práve

²¹ Moderácia zmluvnej pokuty súdom aj bez návrhu, podľa nášho názoru, nekorešponduje s koncepciou civilného procesu v rýdzo sporových veciach; táto úvaha však presahuje nastolený rámec príspevku, a nebudeme sa téme preto na tomto mieste venovať.

v jej výške, neplatnosť mala ustúpiť moderácii.²² Neskôr sa však ustálilo – a so záverom sa, podľa našej mienky, dá súhlasiť – že niektoré, hoci skôr výnimočné prípady svojou extrémnou premrštenosťou výšky pokuty²³ súčasne môžu spôsobiť rozpor s dobrými mravmi či iným spravodlivostným korektívom a vo výsledku môže byť celé dojednanie o zmluvnej pokute súdom prehlásené za neplatné. Prirodzene, ak sa nesúlad s právnymi mantinelmi vyskytuje v inom aspekte než vo výške dojednanej pokuty, napríklad je celé dojednanie zneužívajúce alebo nebolo kryté zhodnou vôľou oboch strán, či je neurčité alebo nebola dodržaná predpísaná písomná forma, vada dojednania spôsobuje zákonom predvídaný následok, najčastejšie v podobe už spomínanej neplatnosti dojednania o zmluvnej pokute.

2 Dohody o peňažnej náhrade v Zákonníku práce a ich vzťah k zmluvnej pokute

Po úvode o zmluvnej pokute v iných odvetviach súkromného práva sa dostávame späť k dohodám o peňažnej náhrade v Zákonníku práce. Uviedli sme vyššie, že Zákonník práce na dvoch rôznych miestach predpokladá, že sa zamestnávateľ môže so zamestnancom dohodnúť na peňažnej náhrade v prípade, ak zamestnanec nesplní svoju povinnosť, v prvom prípade ak u zamestnávateľa nezotrvá a prácu nevykonáva počas plynutia výpovednej doby (§ 62 ods. 8 Zákonníka práce), v druhom prípade ak zamestnanec poruší povinnosť plynúcu z konkurenčnej doložky a v rozpore s ňou vykonáva konkurenčnú činnosť vo vzťahu k činnosti svojho zamestnávateľa (§ 83a ods. 5 Zákonníka práce). Pod'me sa pozrieť na to, či majú uvedené dohody so zmluvnou pokutou niečo spoločné, a ak áno, aký je ich vzťah so zmluvnou pokutou v Občianskom zákonníku.

Prvým zjavným spoločným znakom je konsenzuálny charakter pracovnoprávnej dohody o peňažnej náhrade a dojednania o zmluvnej pokute. Tak právo na peňažnú náhradu, ako aj právo na zmluvnú pokutu vznikne len vtedy, ak sa na tom veriteľ s dlžníkom písomne dohodnú. V oboch prípadoch má, pochopiteľne, veriteľ právo na plnenie; osobitosťou pracovnoprávných dojednaní je však ich rýdzo peňažný charakter. Otázne je, či je aj pracovnoprávna úprava v tomto ohľade, podobne, ako

²² K prehľadu staršej judikatúry pozri bližšie ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 409. ISBN 978-80-7400-544-2.

²³ Bližšie pozri ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 410. ISBN 978-80-7400-544-2.

je tomu v občianskom práve a obchodnom práve, dispozitívna a zamestnávateľ sa môže so zamestnancom dohodnúť na nepeňažnom plnení. Jednostranná kogentnosť pracovnej úpravy nám v danom ohľade, podľa našej mienky, na situácie nedopadá, keďže sa ani jedna z dohôd nevmetí do hypotézy § 1 ods. 6 Zákonníka práce (ani v jednej z dvoch situácií, podľa nášho názoru, nejde o podmienky zamestnania, ani o pracovné podmienky zamestnanca). Zdá sa, že niet pracovnoprávneho limitu, ktorý by dohodu o nepeňažnej náhrade zakazoval; vzhľadom však na funkciu predmetných dohôd, o ktorých budeme písať nižšie, sa javí tento variant dohody pre prax málo zaujímavým a zamestnávateľ bude preferovať peňažné plnenie.

V obidvoch prípadoch je peňažná náhrada dôsledkom porušenia povinnosti dlžníkom, ktorá preň vyplýva zo zmluvy (zákaz konkurencie vyplýva z konkurenčnej doložky obsiahnutej v pracovnej zmluve, povinnosť vykonávať prácu počas výpovednej doby plynie z ešte trvajúceho pracovného pomeru založeného pracovnou zmluvou). Pri oboch pracovnoprávných dojednaniach preto možno dospieť k čiastkovému záveru, že zamestnanca existencia hrozby peňažnej náhrady, podobne, ako zmluvná pokuta, motivuje k splneniu jeho zmluvnej povinnosti.

Podme sa však zamyslieť nad účelom, ktorý, okrem motivácie k splneniu povinnosti, má pracovnoprávna dohoda o náhrade naplniť. Je peňažná náhrada výnimočnou sankciou, ktorou môže zamestnávateľ, slovami pracovnoprávnej doktríny, zamestnanca pokutovať? Podľa § 62 ods. 8 Zákonníka práce má zamestnávateľ právo na peňažné plnenie najviac vo výške rovnajúcej sa súčinu priemerného mesačného zárobku zamestnanca a dĺžky výpovednej doby. Nedá sa prehliadnuť, že spôsob výpočtu tejto náhrady ako súčin priemerného zárobku zamestnanca a dĺžky výpovednej doby, počas ktorej mal vykonávať pre zamestnávateľa prácu, ktorú však v skutočnosti nevykonával, naznačuje, ako by bolo účelom zabezpečiť zamestnávateľovi vrátenie neprávom vyplatenej sumy peňazí ako odmeny za prácu, ktorú však zamestnanec v skutočnosti nevykonával. Aj keď na vrátenie neprávom vyplatených súm vo všeobecnosti slúži inštitút bezdôvodného obohatenia (§ 222 Zákonníka práce), nedá sa prehliadnuť, že v načrtnutej situácii sa výplata za mzdu poskytuje za existencie trvajúceho právneho základu (pracovnej zmluvy); dožadovať sa vydania bezdôvodného obohatenia len preto, lebo si druhá zmluvná strana neplní svoj zmluvný záväzok, preto nie je možné. V tomto ohľade sa ukazuje slabé miesto pracovnoprávnej úpravy, kde pre nedostatočné previazanie na Občiansky zákonník zamestnávateľ nemôže uplatniť na-

príklad právo odprieť plnenie plynúce zo synalagmy až do doby, kým druhá strana svoje plnenie poskytne alebo ho zabezpečí (§ 560 Občiankeho zákonníka).

Zdá sa, že i vzhľadom na nápadnú podobnosť tejto dohody s dohodou o zmluvnej pokute bolo primárne jej účelom kompenzovať neprávnym vyplatenú sumu, a tiež paušalizovať potenciálnu náhradu škody vzniknutej zamestnávateľovi tým, že zamestnanec pre neho prácu počas výpovednej doby nevykonáva. Zamestnávateľ, rátajúc s výkonom práce odchádzajúcim zamestnancom, tak musí v pomerne krátkom čase zariadiť neplánovaný výpadok, a buď zabezpečiť výkon práce niekým iným, alebo prerozdeliť prácu medzi ostatných zamestnancov, čo bude spravidla spojené s nákladmi navyše kvôli práci nadčas. Domnievame sa, že účelom peňažnej náhrady v tomto ustanovení bolo práve paušálne nahradiť zvýšené náklady spojené s nečakaným výpadkom pracovnej sily, a teoreticky sa nedá vylúčiť tiež náhrada prípadnej nemajetkovej ujmy, ktorá mohla zamestnávateľovi vzniknúť práve pre nečakané komplikácie spojené s protiprávnou absenciou a ktorá by bola nielenže náročne kvantifikovateľná, ale bez adekvátneho právneho základu je zásadne nenahradiateľná. Zamestnávateľ tak vďaka predmetnej náhrade nemusí častokrát pracne a náročne preukazovať vzniknutú škodu a všetky ostatné predpoklady, ale od zamestnanca dostane paušálnu čiastku na pokrytie vzniknutých nákladov.

Podobné zdôvodnenie sa ponúka tiež pri uvažovaní nad peňažnou náhradou v § 83a ods. 5 Zákonníka práce. Počas doby, v ktorej zamestnanec v zmysle uzavretej konkurenčnej doložky nemôže vykonávať konkurenčnú činnosť, dostáva od zamestnávateľa protihodnotu vo výške najmenej 50 % jeho priemerného mesačného zárobku za každý mesiac plnenia povinnosti z konkurenčnej doložky. Ak však danú povinnosť poruší, podľa vyššie uvedeného odseku 5 má zamestnávateľ právo (ak si to tak dohodne) na náhradu, ktorá však nesmie presiahnuť výšku už vyplatených súm zamestnávateľom za plnenie povinnosti z konkurenčnej doložky. Aj tu sa na prvý pohľad zdá, že zákonodarca chcel zabezpečiť vrátenie neoprávnene vyplatených súm zamestnávateľovi, ktorý zamestnancovi pravidelne vyplácal dohodnutú odmenu, adekvátnu protihodnotu však od zamestnanca nedostal, ak ten v rozpore s doložkou predsa len konkurenčnú činnosť vykonával. V načrtnutej situácii je otázne, či by sa aj bez uzavretej dohody mohol zamestnávateľ dožadovať vrátenia vyplatených súm cestou vydania bezdôvodného obohatenia. Tu však rovnako platí, že zamestnávateľ plnil zamestnancovi určitú čiastku na základe

platného právneho dôvodu (konkurenčnej doložky), dožadovať sa vydania plnenia z titulu bezdôvodného obohatenia by preto bolo veľmi problematické. Iné prostriedky nápravy, ktoré by v občianskom práve boli veriteľovi k dispozícii, v pracovnom práve absentujú (napríklad všeobecné zákonné právo odstúpenia v prípade porušenia povinnosti spojené s právom vrátenia poskytnutých plnení; všeobecné právo odstúpiť od zmluvy je pritom v pracovnom práve trvajúci a málo vyjasnený problém),²⁴ zamestnávateľovi by tak ostalo uplatniť si iba právo na náhradu škody, kde by okrem ostatných predpokladov vzniku práva musel viesť vyčíslieť vzniknutú škodu (pri porušení zákazu konkurencie mimoriadne problematcky preukázateľnú škodu spočívajúcu v ušlom zisku; neprávom vyplatená odmena za plnenie povinnosti z konkurenčnej doložky by sa za škodu, podľa nášho názoru, nemohla považovať). I v tomto prípade preto zákonodarca zasahuje a umožňuje zamestnávateľovi uplatniť si po predchádzajúcej dohode paušalizovanú čiastku, ktorá by mu kompenzovala utrpené straty spojené s protiprávnym konaním bývalého zamestnanca. S ohľadom na opätovné zastropovanie maximálnej možnej výšky uplatňovanej peňažnej náhrady a jej priamej závislosti od skutočne a neoprávnene vyplatených súm zamestnancovi sa možno domnievať, že peňažná náhrada má rýdzo kompenzačný, a istotne nie primárne sankčný charakter. Hlavným cieľom je, podobne, ako pri zmluvnej pokute, uľahčiť zamestnávateľovi dôkaznú pozíciu a vymáhateľnosť kompenzačných nárokov.

Ak sa budeme snažiť zovšeobecniť vzťah pracovnoprávnej dohody o náhrade a dojednaní o zmluvnej pokute, zistíme, že ide o totožne konštruované inštitúty s rovnakým účelom, ktorý primárne nespočíva v trestaní za porušenie povinnosti, ale spočíva v motivácii dlžníka k riadnemu plneniu svojich povinností a v prípade ich nesplnenia paušalizovane kompenzujú straty a ujmy veriteľom, čím zvyhodňujú ich postavenie a vymáhateľnosť plnení.

²⁴ K návrhu riešenia pozri bližšie OLŠOVSKÁ, A. a V. TROJČÁKOVÁ. Odstúpenie a vypovedanie kolektívnej zmluvy a dohôd uzatváraných s príslušným odborovým orgánom, odvolanie súhlasu príslušným odborovým orgánom. In: M. ŠVEC, et al. *Odborová organizácia: Postavenie a pracovnoprávne nároky*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021, s. 251-258. ISBN 978-80-571-0374-5.

2.1 Zmluvná pokuta *sui generis* v pracovnom práve a jej vzťah k všeobecnej úprave v Občianskom zákonníku

Neprehliadnuteľná previazanosť pracovnoprávných dohôd o peňažnej náhrade na dvoch miestach v Zákonníku práce so zmluvnou pokutou v Občianskom zákonníku postupne núti domácu právnu vedu pripúšťať, že pracovné právo predsa len má vlastnú verziu zmluvnej pokuty²⁵ a vzniká potreba vyriešiť vzťah pracovnoprávnej úpravy a občianskej právnej úpravy. Súčasná pracovnoprávna doktrína sa buď nad povahou peňažnej náhrady nezamýšľa vôbec,²⁶ alebo sa odvoláva na *nepriamu* aplikáciu zmluvnej pokuty na tieto typy dohôd,²⁷ pravdepodobne s obavou, aby sa nevytvorila taká väzba medzi dohodami a zmluvnou pokutou, ktorá by viedla k priamej aplikovateľnosti zmluvných pokút v pracovnoprávných vzťahoch. Nižšie budeme rozoberať, prečo takéto riziko nehrozí; nateraz sa javí dôležitejšie vyjasniť si dve základné roviny vzťahu uvedených inštitútov: vzťah peňažnej náhrady k náhrade škody vzniknutej z toho istého porušenia a možnosť moderácie náhrady súdom v pracovnoprávných vzťahoch. Tak trochu enigmatický záver o nepriamej aplikácii totiž nijako zvlášť nepomáha pri zodpovedaní konkrétnych otázok.

Vzhľadom na kompenzačnú funkciu peňažnej náhrady, ktorá, podľa nášho názoru, má hlavne kompenzovať spôsobenú škodu porušením povinnosti zamestnanca, dáva zmysel, aby sa východisková právna úprava zmluvnej pokuty vo vzťahu k zodpovednosti za škodu aplikovala aj v tomto prípade. Zamestnávateľ by preto nemal mať možnosť uplatňovať si spôsobenú škodu popri peňažnej náhrade, lebo by sa tým dvakrát kompenzovala tá istá ujma (§ 545 ods. 2 Občianskeho zákonníka). Sporným

²⁵ Bližšie pozri TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo IV.: Zodpovednosť za škodu a bezdôvodné obohatenie. I. diel: Prevencia: Zodpovednosť za škodu: Všeobecná zodpovednosť zamestnanca za škodu*. 1. vyd. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2019, s. 27. ISBN 978-80-89149-69-8, alebo DOLOBÁČ, M. *Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2017, s. 160. ISBN 978-80-8152-574-2.

²⁶ Pozri napríklad A. Olšovská a H. Barancová v BARANCOVÁ, H. et al. *Zákonník práce: Komentár*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 648-649. ISBN 978-80-89603-78-7, tiež H. Barancová v BARANCOVÁ, H. et al. *Zákonník práce: Komentár*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 813. ISBN 978-80-89603-78-7, alebo J. Toman v ŠVEC, M., J. TOMAN, et al. *Zákonník práce: Zákon o kolektívnom vyjednávaní: Komentár: Zväzok I*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019, s. 750-751. ISBN 978-80-571-0105-5.

²⁷ Bližšie pozri TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo IV.: Zodpovednosť za škodu a bezdôvodné obohatenie. I. diel: Prevencia: Zodpovednosť za škodu: Všeobecná zodpovednosť zamestnanca za škodu*. 1. vyd. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2019, s. 27. ISBN 978-80-89149-69-8.

však je, ako nahliadať na tú škodu, ktorá prevyšuje sumu zákonom limitovanej peňažnej náhrady. Vzhľadom k blízkemu previazaniu peňažnej náhrady a zmluvnej pokuty sa núka riešenie analogickej aplikácie ustanovenia, ktoré nepripúšťa uplatnenie škody nad rámec sumy zmluvnej pokuty (§ 545 ods. 2 druhá veta Občianskeho zákonníka). Na druhej strane nemožno prehliadnúť podstatný rozdiel medzi inštitútmi v skutočnosti, že pracovné právo limituje hornú hranicu náhrady, ktorú zamestnávateľ so zamestnancom môže dohodnúť. Zamestnávateľ preto nemá rovnakú mieru voľnosti vopred odhadnúť možnú škodu a premietnuť ju do výšky pokuty, podobne, ako je tomu v občianskom práve alebo obchodnom práve. Nazdávame sa, že účelom peňažnej náhrady v pracovnom práve bolo do určitej miery kompenzovať zamestnávateľovi neprávom vyplatené sumy zamestnancom a prípadné ďalšie ujmy, no pre nemožnosť zamestnávateľa dopredu zahrnúť do výšky peňažnej náhrady všetku škodu, ktorá mu môže potenciálne vzniknúť, podľa nášho názoru, peňažná náhrada nemá limitujúce účinky vo vzťahu k ďalšej škode nekrytej peňažnou náhradou.

Moderačné právo súdu je pomerne silným zásahovým oprávnením súdu voči neprímerane vysokej zmluvnej pokute, zákonodarca ním ohraničuje inak širokú zmluvnú voľnosť pri dojednaní zmluvnej pokuty. Ak ale Zákonník práce priamo normuje maximálnu výšku peňažnej náhrady na obidvoch miestach, môže byť táto pokuta neprímerane vysoká? Domnievame sa, že *ex lege* horná hranica, ktorá dohodou nemôže byť prekročená, je špeciálnou úpravou vo vzťahu k moderačnému právu súdu a bola by súčasne úpravou nadbytočnou. Ak v situácii normuje maximálnu možnú hranicu pokuty sám zákon, nie je potrebné, aby sa nad ňou ešte raz zamýšľal súd a preveroval ju testom primeranosti. Moderačné právo súdu by sa tak nemalo uplatniť na pracovnoprávnu zmluvnú pokutu.

Na druhej strane, vo vzťahu k ostatným prostriedkom nápravy teoreticky nie je vylúčené, aby sa vo vzťahu k dojednaniu o peňažnej náhrade uplatnili všeobecné korektívy dobrých mravov či zákazu zneužívania práva. Nedá sa však prehliadať vysoko kazuistický charakter pracovnoprávnej úpravy, ktorá výslovne normuje nielen maximálnu možnú hranicu pre sumu náhrady, ale tiež konkrétnu situáciu, v ktorej je možné náhradu dojednať. Vysoká miera konkrétnosti právnej úpravy bude skôr obmedzovať spôsoby, akými by mohol zamestnávateľ svoje postavenie či právo zneužiť alebo ktorými by mohlo byť dojednanie v rozpore s dobrými mravmi, a tým neplatné. Samozrejme, dojednanie môže byť neplatné, respektíve obsolentné aj z iných dôvodov, napríklad preto, lebo bude

neplatná celá konkurenčná doložka alebo nebude dodržaná povinná písomná forma, minimálna požiadavka pre určitosť právneho úkonu a podobne.

2.2 Česká skúsenosť po rekodifikácii súkromného práva a návrh pre budúcu rekodifikáciu slovenského súkromného práva

Český Občanský zákoník je aj po rekodifikácii tamojšieho súkromného práva v postavení subsidiarity vo vzťahu k českému Zákoníku práce.^{28, 29} Týmto sa otvára možnosť oveľa väčšieho presahu všeobecnej úpravy záväzkových vzťahov do pracovného práva, čo významne ovplyvňuje systém zabezpečovacích prostriedkov. Na rozdiel od slovenského Zákonníka práce, český Zákoník práce výslovne počíta so zmluvnou pokutou, robí to však podobne ako slovenský normotvorca – zmluvnú pokutu možno dohodnúť len tam, kde to zákon výslovne predpokladá (v tomto okamihu len na jedinom mieste – pri porušení povinnosti zamestnancom z konkurenčnej doložky).³⁰

Česká skúsenosť ukazuje, že nie je dôvod zmluvnú pokutu násilne premenovávať na iný inštitút, len aby sa predišlo dohodám o zmluvnej pokute aj tam, kde si to normotvorca neželá. Uvedený problém vie zákonodarca vyriešiť obrátením civilnoprávneho opt-out režimu na systém opt-in, a teda neumožniť veriteľovi dohodnúť si pokutu pre prípad zabezpečenia akejkoľvek povinnosti, ale len takej, kde to bude zákon výslovne predpokladať. V intenciách slovenského pracovného práva možno uvažovať o rozšírení pokuty na najzávažnejšie prípady porušenia povinností, napríklad na prípad hrubého porušenia pracovnej disciplíny neospravedlnenou neprítomnosťou na pracovisku za súčasnej limitácie pokuty hornou hranicou maximálnej výšky vypočítanej napríklad ako časť mzdy pripadajúcej na jeden odpracovaný deň konkrétneho zamestnanca. V konečnom dôsledku sa žiada zdôrazniť, že časť pracovnoprávnej doktríny sa, naopak, prikláňa k výraznejšiemu včleneniu zmluvnej pokuty do pracovného práva a zefektívneniu systému prostriedkov zabezpečenia.³¹

²⁸ Bližšie pozri *Zákon č. 262/2006 Sb. Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů* (ďalej len „Zákoník práce“).

²⁹ Bližšie pozri L. Drápal v BĚLINA, M., J. PICHR, et al. *Pracovní právo*. 7. dopln. a podstat. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 33. ISBN 978-80-7400-667-8.

³⁰ Bližšie pozri BĚLINA, M., J. PICHR, et al. *Pracovní právo*. 7. dopln. a podstat. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 92-93. ISBN 978-80-7400-667-8.

³¹ Bližšie pozri BARANCOVÁ, H. Zabezpečenie záväzkov v pracovnom práve Slovenskej republiky. In: J. LAZAR, ed. *Zabezpečenie pohľadávok a ich uspokojenie: VII. Lubyho právnickej dni*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 394. ISBN 80-89047-54-8, tiež HODÁLOVÁ,

Záver

Bez ohľadu na to, ako zákonodarca dohodu o peňažnej náhrade pomenoval, skúmaním jej obsahu dospievame k názoru, že ide o dojednanie o zmluvnej pokute, a nie o samostatný inštitút, ako tvrdia niektorí autori.³² Týmto súčasne dospievame k záveru, že § 20 Zákonníka práce v skutočnosti nevymenúva všetky zabezpečovacie prostriedky, ako sa v domácich podmienkach traduje,³³ ale Zákonník práce predsa len počíta so zmluvnou pokutou, a dokonca s uznaním dlhu (§ 35 Zákonníka práce alebo § 191 ods. 3 Zákonníka práce), aj keď uznanie dlhu je témou zasluhujúcou si samostatné spracovanie. Obava zo zmluvnej pokuty pravdepodobne vyviera z nesprávneho pochopenia inštitútu zmluvnej pokuty a jej stotožňovania s pokutou vo verejnoprávnom zmysle ako prostriedkom trestania zodpovedného subjektu. V skutočnosti však pokuta v súkromnom práve plní prioritne úlohu paušalizovanej náhrady ujmy, prípadne kompenzácie neprávom vyplatených plnení tam, kde nemožno uplatňovať právo na vrátenie cestou bezdôvodného obohatenia pre existujúci titul. Hrozíaci a obávaný sankčný prvok zmluvnej pokuty vie byť ešte viac potlačený limitáciou maximálnej nožnej výšky pokuty tak, ako to v súčasnosti robí Zákonník práce.

Problém nevyjasneného vzťahu pracovnoprávnej peňažnej náhrady a zmluvnej pokuty je len špičkou ľadovca predstavujúceho oveľa markantnejší problém nízkej previazanosti Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka. Plná subsidiarita sa pritom zdá byť jediným vhodným a možným riešením. Nevyriešilo by to len na tomto mieste rozobraný problém nedostatočného zabezpečenia pracovnoprávnych nárokov, ale tiež už zmienenú absenciu normovania odstúpenia od dohôd v pracovnom práve, chýbajúcu úpravu synalagmy a s tým spojených námietok a práva odoprieť plnenie, či problémy spojené so zastúpením. Ak vznikne potreba odchýlnej úpravy plynúca zo špecifickej povahy pracovnoprávneho vzťahu, zákonodarcovi nič nebráni v tom, aby v Zákonníku práce

1. Zmluvný systém a systém zmluvných zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve. *Justičná revue*. 2006, roč. 58, č. 12, s. 1872. ISSN 1335-6461.

³² Pozri napríklad DOLOBÁČ, M. *Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2017, s. 160. ISBN 978-80-8152-574-2.

³³ Pozri napríklad PETRÍKOVÁ, L. Zabezpečovacie inštitúty v zmluvnom pracovnom práve. In: A. OLŠOVSKÁ, ed. *Zmluvná autonómia v súkromnom/pracovnom práve* [online]. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 142 [cit. 2022-01-12]. ISBN 978-80-571-0309-7. Dostupné na: http://publikacie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2020/12/Zbornik-Pravna-politika_FINAL-1.pdf.

špeciálnou úpravou normoval a nastavil jednotlivosti zodpovedajúce požiadavkám pre reguláciu pracovnoprávných vzťahov.³⁴

Zoznam bibliografických odkazov

- BARANCOVÁ, H. et al. *Zákonník práce: Komentár*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019. 1485 s. ISBN 978-80-89603-78-7.
- BARANCOVÁ, H. Zabezpečenie záväzkov v pracovnom práve Slovenskej republiky. In: J. LAZAR, ed. *Zabezpečenie pohľadávok a ich uspokojenie: VII. Lubyho právnické dni*. 1. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2002, s. 371-395. ISBN 80-89047-54-8.
- BEJČEK, J., J. ŠILHÁN, et al. *Obchodní smlouvy: Závazky v podnikání*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 507 s. ISBN 978-80-7400-574-9.
- BĚLINA, M., J. PICHRT, et al. *Pracovní právo*. 7. dopln. a podstat. přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2017. 477 s. ISBN 978-80-7400-667-8.
- CASTRO GUIZA, O. E. La reconceptualización del derecho del trabajo en el siglo xxi [The Reconceptualization of Labor Law in the 21st Century]. *Justicia* [online]. 2020, vol. 25, n° 38, s. 53-75 [cit. 2022-01-12]. ISSN 2590-4566. Dostupné na: <https://doi.org/10.17081/just.25.38.4400>.
- DOLOBÁČ, M. *Hranice zmluvnej slobody v pracovnom práve*. 1. vyd. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Právnická fakulta, 2017. 209 s. ISBN 978-80-8152-574-2.
- HODÁLOVÁ, I. Zmluvný systém a systém zmluvných zabezpečovacích prostriedkov v pracovnom práve. *Justičná revue*. 2006, roč. 58, č. 12, s. 1865-1872. ISSN 1335-6461.
- JURČOVÁ, M. et al. *Jednotný systém nesplnenia a prostriedkov nápravy: Návrh koncepcie a pravidiel (ustanovení) budúcej právnej úpravy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2018. 220 s. ISBN 978-80-7502-327-8.
- LUBY, Š. *Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve: Zväzok I*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1958. 660 s.

³⁴ Bližšie pozri CASTRO GUIZA, O. E. La reconceptualización del derecho del trabajo en el siglo xxi [The Reconceptualization of Labor Law in the 21st Century]. *Justicia* [online]. 2020, vol. 25, n° 38, s. 53-75 [cit. 2022-01-12]. ISSN 2590-4566. Dostupné na: <https://doi.org/10.17081/just.25.38.4400>; a SIPKA, P. a M. L. ZACCARIA. Dilemmas at the Architect's Table in Labour Law - Labour Rights as Prisoners in the Light of the Extensive Core of Legal Protection of Employees. *The Lawyer Quarterly*. 2019, vol. 9, no. 4, s. 274-282. ISSN 1805-8396.

- NOVOTNÁ, M. Jednotný civilný delikt alebo oddelené režimy zmluvnej a mimozmluvnej náhrady škody?. *Súkromné právo*. 2021, roč. 7, č. 6, s. 215-222. ISSN 1339-8652.
- OLŠOVSKÁ, A. a V. TROJČÁKOVÁ. Odstúpenie a vypovedanie kolektívnej zmluvy a dohôd uzatváraných s príslušným odborovým orgánom, odvolanie súhlasu príslušným odborovým orgánom. In: M. ŠVEC, et al. *Odborová organizácia: Postavenie a pracovnoprávne nároky*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2021, s. 249-269. ISBN 978-80-571-0374-5.
- OVEČKOVÁ, O. et al. *Obchodný zákonník: Veľký komentár: Zväzok I: (§ 1 až 260)*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 1739 s. ISBN 978-80-8168-573-6.
- OVEČKOVÁ, O. Zmluvná pokuta v procese rekonštrukcie súkromného práva (návrh novely Občianskeho zákonníka). *Právny obzor*. 2019, roč. 102, č. 2, s. 168-179. ISSN 0032-6984.
- OVEČKOVÁ, O. *Zmluvná pokuta*. 2. preprac. a dopln. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2011. 353 s. ISBN 978-80-8078-386-0.
- PETRÍKOVÁ, L. Zabezpečovacie inštitúty v zmluvnom pracovnom práve. In: A. OLŠOVSKÁ, ed. *Zmluvná autonómia v súkromnom/pracovnom práve* [online]. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2020, s. 139-150 [cit. 2022-01-12]. ISBN 978-80-571-0309-7. Dostupné na: http://publikacie.iuridica.truni.sk/wp-content/uploads/2020/12/Zbornik-Pravna-politika_FINAL-1.pdf.
- SIPKA, P. a M. L. ZACCARIA. Dilemmas at the Architect's Table in Labour Law – Labour Rights as Prisoners in the Light of the Extensive Core of Legal Protection of Employees. *The Lawyer Quarterly*. 2019, vol. 9, no. 4, s. 274-282. ISSN 1805-8396.
- ŠILHÁN, J. *Náhrada škody v obchodných vzťahoch a možnosti její smluvní limitace*. 2. dopln. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 159 s. ISBN 978-80-7400-393-6.
- ŠILHÁN, J. *Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015. 535 s. ISBN 978-80-7400-544-2.
- ŠVEC, M., J. TOMAN, et al. *Zákoník práce: Zákon o kolektívnom vyjednávaní: Komentár: Zväzok I*. 1. vyd. Bratislava: Wolters Kluwer, 2019. 1479 s. ISBN 978-80-571-0105-5.

TOMAN, J. *Individuálne pracovné právo IV.: Zodpovednosť za škodu a bezdôvodné obohatenie: I. diel: Prevencia: Zodpovednosť za škodu: Všeobecná zodpovednosť zamestnanca za škodu*. 1. vyd. Bratislava: Friedrich Ebert Stiftung, 2019. 272 s. ISBN 978-80-89149-69-8.

Zákon č. 40/1964 Zb. *Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov*.

Zákon č. 89/2012 Sb. *Občiansky zákonník, ve znění pozdějších předpisů*.

Zákon č. 262/2006 Sb. *Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů*.

Zákon č. 311/2001 Z.z. *Zákoník práce v znení neskorších predpisov*.

Zákon č. 513/1991 Zb. *Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov*.

Mgr. Veronika Zoričáková, PhD.

Právnická fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
zoricakova.veronika@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-3038-280X>